

The History of the Russian Orthodox Church in the 19th Century (1800-1918)

Thesis advisor:

Fr. Professor Ioan Vasile Leb, PhD

Ph D candidate

Deacon Grigore Costin

Table of Contents

Introduction

1. The actuality of the subject
2. The stage of research

General considerations

The historiography of the Russian Orthodox Church in the 19th century

3. The instrumental role of the publications in giving details about specific aspects of the subject discussed

Chapter 1

General considerations. The Russian Orthodox Church between medieval and modern.

- 1.1. Is Saint Apostle Andrew the Apostle of Russia?
- 1.2. Saints Cyril and Methodius
- 1.3. Reference points regarding the process of christianization of Russian people
- 1.4. The Mongolian invasion impact over Russian people in 1240
- 1.5. STOGLAV or the beginnings of the religious law
- 1.6. The Patriarchate Period between 1558 and 1721
- 1.7. The period of the Holy Synod of Russian Orthodox Church between 1721 and 1801

Chapter 2

The rapport between the czar's state and the Russian Orthodox Church from 1801 to 1917

- 2.1. The structure of the Russian orthodox Church
- 2.2. The relationship between the Russian Orthodox Church and the political institution of the Russian Empire
- 2.3. The prosecutors and the Holy Synod of the Russian Orthodox Church
- 2.4. The Russian Orthodox Theology in 19th century
  - 2.4.1. The Missionary activity of the officials of the Russian Orthodox Church in 19th century
  - 2.4.2. Russian Orthodox theology in 19th century and its reflection in literature

- 2.4.3. Science and religion as reflected in KOLOKOL journal
- 2.4.4. Theologians of the Russian Orthodox world debating upon science
- 2.5. The theological orthodox journals from Russia of 19th century.
  - 2.5.1. The Theological Orthodox journals from Kiev
  - 2.5.2. The Theological Orthodox journals from Moscow
  - 2.5.3. The Theological Orthodox journals from Sankt Petersburg
  - 2.5.4. The Theological Orthodox journals from Kazan
  - 2.5.5. The Theological Orthodox journals from other cities

Chapter 3

The ecclesiastical portrayals of Russian Bishops of the 19th century

- 3.1. Bishops of Kiev and Halici
- 3.2. Bishops of Sankt-Petersburg and Ladoga
- 3.3. Bishops of Moscow and Kolomensk

Chapter 4

The regional and local ecclesiastic evolutions of Orthodox Churches of the Russian Empire in the 19th century

- 4.1. Georgia
- 4.2. Turkistan
- 4.3. Azerbaijan
- 4.4. Lithuania
- 4.5. Armenia
- 4.6. Bessarabia
  - 4.6.1. Romanian Orthodox Church of Bessarabia and its Union with Romania
  - 4.6.2. Important figures of Orthodox Church in Bessarabia
  - 4.6.3. The main schools for cantors of the Romanian Orthodox church in Bessarabia

Conclusions

Bibliography

Key words

The Russian Orthodox Church, The Orthodox Patriarchy of Constantinople, The Russian Orthodox Theological Academies, Hierarchs of the Russian Orthodox Church, Theological publications of The Russian Church, The Russian Empire, Romanian Orthodox Church of Bessarabia

Synthesis of the main parts of the work

The introductory part refers to the main contributions brought by the scholars to the configurations of the subject discussed, to the premises of the work, one of the purposes of the thesis being that of critically observing the contribution of the Russian theological publications at enticing the faithful to the orthodox ideology.

In doing this research we achieved a critical perspective over the evolution of political, social and spiritual context in which Orthodox Church developed, taking into consideration its subordination to the czarist authority.

In the first chapter we pointed out this evolution from the Middle Ages till the modern period of the Orthodox Church when it became so powerful that could and wanted to be seen as the Third Rome, having a wish of priority in front of the Orthodox Patriarchy of Constantinople, even though Russian Orthodoxy was in the beginning a Greek Orthodoxy.

In the second chapter we presented the connection between the Russian Empire and the Russian Orthodox Church, highlighting the tendencies, and how to avoid these tendencies, that is, to politically subordinate the above-mentioned ecclesiastical institution.

The third chapter refers to hierarchs and some of less known aspects of their activity in the Orthodox Mission of the Church. In this respect, the personality of Bishop Gavriil Banulescu Bodoni is important and also his influence towards the evolution of the Orthodox Church of Bessarabia, the influences of hierarchs like Serapion Alexandrovki, Evghenie Bolhotinov, Filaret Amfiteatrov who shepherd the Bishopric of Kiev and Halici. We also brought important pieces of information about the activity of Bishops of Sankt-Petersburg and Ladoga.

The fourth chapter briefly brings into attention the evolution of the orthodox ecclesiastical institutions in the Russian Empire, and more precisely, in some of the guberniyas belonging to the Empire: Georgia, Turkistan, Azerbaijan, Lithuania, Armenia, and Bessarabia.

In Conclusions we pointed out that The Russian Orthodox Church arose a set of questions about its place and role not only in the Russian Empire, but in European Orthodox World as well, including its relationship with the Orthodox Patriarchy of Constantinople and the Catholic Church with its centre in Rome, as reflected in the ecumenical dialogs.

This work focused its attention on the process of becoming of the Russian Church as resulting from the theological publications of the time in the second part of the 19th century.

The bibliography was established starting from the archives and sources from Chisinau and Cernauti put together with more recent works on this subject.

Summary

During my studies at the Faculty of Orthodox Theology from The University of Alba Iulia I developed the interest in the history of the Russian Orthodox Church as reflected in: the relationship between Russian Church and European Orthodox Churches, the Church as related to the political situation of the Russian Empire, the life and activity of some of the most important hierarchs, the evolution of the orthodox theology, and the serious contribution of the religious publications of those years.

Practically, I approached more aspects of the Russian situation of the Church in the 19th century with consequences in the 20th century, more precisely, between 1800 and 1918.

The process of Christianization of the Russian world was considered the most important success of the Byzantine Orthodox mission, and, was seen as a great politically centralized missionary diocese.

The Russian orthodox system generated a canonic and administrative tradition that saw the Bishop of Kiev and later, The Patriarch of Moscow, as the unique leader of the Russian Orthodox Church, thus all the hierarchs being under this unique leader's

authority. In the immense territory of the Russian Empire a great number of people took the Christianity as the ruling religion, mostly thank to the missionary activity of the Church materialized in the growing number of monks who encouraged orthodox way of living.

In the 19th century the Russian Orthodox Church became a very influent institution so the hierarchs started to think whether they should move the centre of the orthodox world from Constantinople to Moscow, or not. As religious Russian influence grew the hierarchs were trying to make from Moscow the Third Rome. The Russian Orthodox hierarchs saw as the main objective of the parish churches of the 19th century a strong religious education of the Christians and a strong relation between people and institution, mediated by the parish priest. Also, an important contribution to the development of orthodoxy on Russian lands had the missionary activities of the priests, the setting up of the parish schools, of the ecclesiastical seminaries, and of the great Theological Orthodox Academies from Kiev, Moscow, Sankt-Petersburg and Kazan.

The Holy Synod leaded the Russian Church for two centuries, and this Synod was under the authority and influence of the czar. A new institutional order in the form of Patriarchate did not bring a great difference in front of the czarist's authority. If at the beginning of the orthodox life in Russia the bishop was obedient to political authority, after two centuries, the patriarch had to be obedient to czarist authority in every ecclesiastical problem.

Bessarabia was considered a province of the Russian Empire, so it was one of its obligations to align its institution to the central Muscovite power demands. Fortunately, most of the orthodox hierarchs from this guberniya, found solutions for avoiding Russian orders and dispositions, so that the orthodox community from here succeeded in keeping its ecclesiastical and national identity.

Conclusions

The great event of Christianization of the people from Kiev in 988 called *The Baptism from Kiev*, when Prince Vladimir adopted Byzantine Orthodoxy as the state religion, is equivalent with the birth certificate of the Russian Orthodox Church. Because

of that event, Russian Orthodox Church celebrated in 1988 one thousand years of existence.

If at the beginning of the existence, the Church was under the canonic authority of the Constantinople Patriarchy, the Patriarch being allowed to choose the Bishop of Kiev Church, after the tartar invasion, the Orthodox Bishopry had to move at Moscow where a Russian Patriarch was designate in front of the Russian Church. As we can see, the Russian Orthodoxy is born from the Greek tradition of Orthodoxy, and in its first years of existence is under the authority of Constantinople.

In 19th century the most important event in the institutional point of view is the independence of the Russian Church when Bishop Iona is chosen by the Bishop Council from Russia as the Bishop of Moscow and all the Russians. This is the moment that settles the independency from the Patriarchy of Constantinople.

In the tumultuous historic events from the beginning of the Church on Russian lands till present we chose a relatively short period of time from 1800 to 1918 in which the major interest was focalized upon the way Russian society was influenced by the religious ideology. Also, an important question of the Russian Orthodoxy was that of its place in Europe and the other orthodox communities, and mostly, of its role in society.

One of the new aspects of this work consists of the study of the theological publications and papers, especially from the second part of the 19th century, which highlighted the evolution of the religion along with the evolution of the political life. By the end of the 19th century, the papers with a theological subject considerably grow in number. An extraordinary cultural and religious phenomenon was the coming out and spreading of the journals and papers of Russian theologies. It's the time when the Holy synod appear, when great Theological Academies publish their studies, but too, when the Bishopries, monasteries and the faithful ones from the people publish journals or papers concerning Russian problems over religion and theology.

This work is based on the corroboration of the religious historical events of the Russian people with the political and social elements that influenced the Church, the people and the czarist politics.

In history of the Russian Church very much important aspects had been ignored by the historians so this work approaches more methods of study for making it more

complete. Some of the methods are the portrayal technique, comparativism, historicism, techniques that allowed a wide and comprehensive presentation of the relation between the church as institution and other institutions of the state.

At the end of the 19th century one could observe the flourishing of the orthodox Theology, mostly because of great minds and thinkers like Dimitri Muretov and Macarie Bulgakov which settled the basis of the Russian Orthodox Theology.

This work has the positive point that it insists on religious, social and political events that help us to have a complete image over Russian world. This text could be used in the classes at practical courses, or as material didactic support for classes of History of the Church.

BIBLIOGRAFIA

A IZVOARE:

a) Inedite:

1. Actul Academiei Teologice din Kazan din 1856.
2. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. Отделение III (1796-1819 г. г.) vol. I (1796-1803 г. г.). (Actele și documentele, referitoare la istoria Academiei Teologice din Kiev. Departamentul III (1796-1819) vol. I. (1796-1803)).
3. Arhiva Sfântului Sinod, cancelaria Ober-procurorului, partea I, document Nr.71867.
4. Описание документов и дел хранящихся в архиве Святейшего правительствующего синода, том. I (1542-1721), Ed. В синодальной типографий, Спб., 1868. (Descrierea documentelor și actelor păstrate în arhiva Sfântului Sinod, vol. I (1542-1721), Editura tipografiei sinodale, Sankt-Petersburg, 1868).
5. Описание документов и дел хранящихся в архиве Святейшего правительствующего синода, том. II (1722), Ed. В синодальной типографий, Спб., 1879. (Descrierea documentelor și actelor păstrate în arhiva Sfântului Sinod, vol. II (1722), Editura tipografiei sinodale, Sankt-Petersburg, 1879).
6. Описание документов и дел хранящихся в архиве Святейшегправительствующего синода, том. IV (1724), Ed. В синодальной типографий, Спб., 1880. (Descrierea documentelor și actelor păstrate în arhiva Sfântului Sinod, vol. IV (1724), Editura tipografiei sinodale, Sankt-Petersburg, 1880).
7. Описание документов и дел хранящихся в архиве Святейшего правительствующего синода, том. XI (1731), Ed. В синодальной типографий, Спб., 1903. (Descrierea documentelor și actelor păstrate în arhiva Sfântului Sinod, vol. XI (1731), Editura tipografiei sinodale, Sankt-Petersburg, 1903).
8. Проект устава Духовной Академии 1814, Спб., 1823. (Proiectul statului Academiei Teologice din anul 1814, Sankt-Petersburg, 1823).
9. Протоколы заседаний совета Казанской Духовной Академии за 1891 год, Nr. 30 din 27 septembrie 1891, тип. Императорскаго Университета, Казань, 1891. (Procesele verbale ale ședințelor Academiei Teologice din Kazan în anul 1891, Nr. 30

din 27 septembrie 1891, tipografia Univerității Imperiale, Kazan, 1891).

10. Списки архиереев иерархии всероссийской и архиерейских кафедр со времени учреждения Святейшаго Правительствующаго Синода (1721-1895), Синодальная типография, Спб., 1896. (Lista arhierilor a toată Rusia și a catedrelor arhierieiști din timpul înființării Sfântului Sinod (1721-1895), tipografia Sinodală, Sankt-Petersburg, 1896).
11. Устав и штаты православных Духовных Академий, высочайше утвержденные 30 мая 1869 г., СПб., 1869. (Statutul și personalul Academiilor Teologice Ortodoxe, înalta aprobare din 30 mai 1869, Sankt-Petersburg, 1869).
12. Устав православных Духовных Академий, высочайше утвержденные 20 апреля 1884 г., СПб., 1884. (Statutul Academiilor Teologice Ortodoxe, înalta aprobare din 20 aprilie 1884, Sankt-Petersburg, 1884).
13. Уставы Духовной Академий 1869 и 1884 гг. съ Объяснительными къ нимъ записками, Спб., 1907. (Statutele Academiilor Teologice din anii 1869 și 1884 cu Explicații adiacente fiecărui statut, Sankt-Petersburg, 1907).

b) Edite:

1. Arhiva Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (ASS).
2. Arhiva Consistoriului din Chișinău, Nr. 153, 1827.
3. Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de misiune ortodoxă al BOR, București 1998.
4. Cedrenus, Georgius, *Historiarum compendium dans Migne „Patrologia graeca”*, II, p. 444.
5. Nestor, Cronica, în G. Popa – Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. VII, București, 1935.
6. *L'autocratie Russe. Constantin Pobiedonostsev, Procureur Général du Saint-Synode. Mémoires politiques, correspondance, officielle et documents inédits relatifs a l'histoire du regne de l'empereur Alexandre III de Russie (1881-1894)*, Paris, 1927, p. 48.
7. ПД, ф. 322, 88 ед. хр., 1782-1835.
8. *Письма Победоносцева к Александру III*, Новая Москва, 1925-1926, т. I, p. 69-73; 193-195; 206-209; 314-318 și alt.

9. *Послание Царя Ивана Васильевича къ Александрийскому Патриарху Иоакиму съ купцомъ Васильемъ Позняковымъ и хождение купца Позняковф въ Иерусалим и по инымъ святымъ мѣстамъ 1558 года*, Въ Университетской типографии (М. Катковъ), Москва, 1884. (Scrisoarea Țarului Ivan Vasilievici către Patriarhul Alexandriei Ioachim cu Vasilie Pozneakov și pelerinajul lui Pozneakov în Ierusalim și la Locurile Sfinte în anul 1558).

10. Raportul secret a lui G. G. Karpov și K. E. Vorosilov din 3 aprilie 1946 în ГАРФ, f. 6991, op. 1., d. 80, l. 77.

11. РГАЛИ, ф. 1837, 5 ед. хр., 1792-1832.

12. РГБ, ф. 230, 1043 ед. хр., 1860-е - 1900-е гг.

13. РГИА, ф. 1005, 537 ед. хр., 1767-1911.

14. РГИА, ф.ф. 1574 и 797, în cadrul Cancelariei Ober-procurorului Sfântului Sinod 436 ед. хр., 1848-1917.

15. РНБ, Санкт-Петербург, ф. 587, 47 ед. хр., 1876-1906.

16. Свод законов Російской империи, том. I, Спб., 1842.

17. La chronique „Iermolinskaïa”, dans RCCR., t. XXIII, Saint Pétersbourg, 1910, p. 15.

18. La chronique de Nikon „Nikonovskaïa” dans RCCR., t. IX, Saint Pétersbourg, 1862, p. 146.

19. La chronique „Sofijskaïa”, dans RCCR., t. V, Saint Pétersbourg, 1851, p. 119, p. 311.

20. La chronique „Tverskaïa”, dans RCCR., t. XV, Saint Pétersbourg, 1863, p. 113.

21. La chronique „Voskressenskaïa”, dans RCCR., t. VII, Saint Pétersbourg, 1856, pp. 311-312.

22. Tondini, C., *Réglement ecclésiastique de Pierre le Grand*, Paris, 1874, I. 5, p. 23.

23. Черниговский ИМ, 1 ед. хр., 1827.

24. Zonaras, Ioannes, *Annales*, dans Migne „Patrologia graeca”, T. II.

B DICȚIONARE ȘI ENCICLOPEDII:

1. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Bibliografia istorică a României, 1969-1974*, Vol. IV, București, 1975, Editura Academiei, 514 p. (în colab.)

2. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, 422 p. (în colab.)

3. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Bibliografia istorică a României 1974-1979*, vol. V, Editura Academiei București, 1980, 454 p. (în colab.)
4. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Bibliografia istorică a României 1979-1984*, vol. VI, Editura Academiei, 1985, 532p.
5. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Bibliografia istorică a României 1985-1989*, vol. VII, Editura Academiei, 1990, 411 p. (în colab.)
6. Bolocan, Prof. dr. univ. Gheorghe, Șodolescu Elena – Silvestru, Voronțova Tatiana, *Dicționar rus – român*, Ed. Arc și Guivas, Chișinău, 2002.
7. *Большая советская энциклопедия*, vol. XXXIV, Editura Большая советская энциклопедия, Москва, 1955.
8. Corlăteanu, N. G., Russev, E. M., *Dicționar rus-român*, Editura Enciclopedia Sovietică, Moscova, 1967.
9. *De la Revoluția Franceză până la începutul secolului XX*, trad. Adriana Bădescu, Editura Enciclopedia RAO, București, 2003.
10. *Dictionnaire de théologie catholique*, Ed. A. Vacant, E. Mangenot, É. Amann. Vol. XXII, Paris, 1939.
11. Dicționar de scriitori *străini*, Editura Hiparion, Cluj-Napoca, 2000.
12. Matei, Horia C., *Statele lumii - mică enciclopedie de istorie*, Editura Meronia, București, 2004.
13. Păcurariu, Pr. Prof. Mircea, *Dicționarul Teologilor Români*, Ed. Universul Enciclopedic, București, 1996.
14. *Православная Богословская Энциклопедия*, vol. IX, СПб., 1908, pp.150-155. (Enciclopedia Dogmatică Ortodoxă, vol. IX, Sankt-Petersburg, 1908, pp. 150-155).
15. Paraire, Philippe, *Mari Lideri*, trad. Dorina Bodea, Ed. ARC, Chișinău, 1999.
16. Podico M. V., *Dicționar rus – moldovenesc*, Ed. Cartea Română, Chișinău, 1973.
17. Руниекевичь, С., Голицын Ал. Н., în „Православная Богословская Энциклопедия”, vol. IV, Спб., 1903, p.474.

C LUCRĂRI:

1. LUCRĂRI GENERALE

1. Антонов, Н. Р., *Светские русские богословы*, Т. 1. Спб., 1912.
2. Arbore, V. Zamfir, *Basarabia în sec. XIX*, București, 1898.
3. Beaune, Daniele, G. P. *Fedotov ce qui demeure...(reflexions sur la revolution russe)*, publications de L Universite de Provence AIX – MARSEILLE 1 29, Avenue R. Schuman 13621 AIX EN PROVENCE CEDEX 1, 1990.
4. Белявский, Ф., *О реформе духовной школы*, vol. I, 1907.
5. Бердников И., *Краткий очерк учебной и ученой деятельности Казанской духовной академии за 50 лет ее существования 1842-1892*, Казань, 1892.
6. Благовидов, Ф. В., *Деятельность русского духовенства в отношении в народному образованию в царствование имп. Александра II*, Казань, 1892.
7. Благовидов, Ф. В., *Обер-прокуроры Святейшего Синода в XVIII и первой половине XIX в.* Казань, 1898 г.
8. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Manual multifuncțional de istoria modernă a României*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1998, 210 p (în colab. cu Sorin Mitu, Toader Nicoară, Vasile Vese)
9. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Țările Române și Balcanii în secolul al XIX-lea și începutul secolului XX*. Pentru uz intern (IDD), Cluj-Napoca, 2000, 101 p.
10. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *60 de ani de la făurirea statului național unitar român*. Material documentar pentru Catedrele de științe sociale, Academia de științe sociale și politice, 1978, 104 p. (în colab. cu Pompiliu Teodor)
11. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Istoria modernizării României 1800-1918*, Coordonator L. Maior, București, 1996, 5 fasc., 280 p. (curs pentru învățământul la distanță. Programul PHARE)
12. Bogos, Dimitrie, *La raspântie*, Ed. Știința, Chișinău, 1998.
13. Болонев, Ф. Ф., *Старообрядцы Забайкалья в XVIII-XX вв.*, Ed. АОЗТ «Февраль», Новосибирск, 1994. (F. F. Bolonev, *Rușii de rit vechi din Zabaical în secolele XVIII-XX*, Novosibirsk, 1994).
14. Butinova, M. S., Pritikin, I. M., *Nauka i Religiea*, Izd. Akademii Nauk SSSR, Moscva, 1961.
15. Chifăr, Pr. Prof. Univ. Nicolae, *Istoria Creștinismului*, vol. I, Iași, 1999, și vol. II, Ed.

Trinitas, Iași, 2000.

16. Chifăr, Pr. Prof. Univ. Nicolae, *Studii Istorice*, Ed. Universității <<Lucian Blaga>>, Sibiu, 2005.
17. Ciobanu, Ștefan, *Basarabia, Monografia*, Ed. Imprimeria Statului din Chișinău, 1926.
18. Ciobanu, Ștefan, *Din istoria mișcării naționale în Basarabia*, Chișinău, 1923.
19. Clément, Olivier, *Biserica Ortodoxă*, trad. Alin Ionescu, Editura Teora, București, 2000.
20. Добронравин, *Очерк истории Русской церкви*, Москва, 1863.
21. Erbiceanu, Constantin, *Istoria Mitropoliei Moldovei*, București, 1888.
22. Fédorov, F., *Le christianisme orthodoxe en Roumanie*, .R.S.S., Editions Sociales, Paris, 1945.
23. Felmy, Karl Christian, *Predigt im orthodoxen Rußland*, Ed. Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1972.
24. Fedorovski, Vladimir, *De la Rasputin la Putin*, trad. Natalia Cernăuțeanu, Ed. Vivaldi, București, 2003.
25. Фирист, Г. М., *Ведение в Русском крестьянство*, Минск, 1988. (G. M. Firist, *Introducere în creștinătatea Rusiei*, Minsk, 1988).
26. Florenski, Pavel, *Iconostasul*, trad. Boris Buzilă, Editura Anastasia, București, 1994.
27. Florenski, Pavel, *Stâlpul și temelie adevărului*, trad. Emil Iordache, pr. Iulian Friptu și pr. Dimitrie Popescu, Ed. Polirom, Iași, 1999.
28. Ford, David și Mary, *Căsătoria cale spre sfințenie*, trad. Constantin Făgețan, Ed. Sofia, București, 2001.
29. Gabor, Pr. Prof. Dr. Adrian, *Biserica și Statul în primele patru secole* – Editura Sofia, București, 2003.
30. Gabor, Pr. Prof. Dr. Adrian, *Biserică și Stat în timpul lui Teodosie cel mare (379-395)*, Editura Bizantină, București, 2003.
31. Gabor, Pr. Prof. Dr. Adrian, *Biserica Ortodoxă Română și regimul comunist (1945-1964)*, Editura Sofia, 2005.
32. Ghertjen, A. I., *Sobranie socinenii v tridțati tomah*, t. XVI.
33. Golubinski, *Le christianisme orthodoxe en Roumanie*, t. I, part. I.
34. Горчаков, М. И., *Александр Тимофеевич Никольский*, Спб., 1878.
35. Грекулов, Е. Ф., *Церковь, самодержавие, народ*, Москва, 1969.

36. Грекулов Е. Ф., *Церковь в истории России (IX в. - 1917 г.)*, Москва, 1967.
37. Гумилевски, Филарет, *История Русской Церкви в пять периодах (988-1826)*, Санкт-Петербург, 1894.
38. Hauptmann P., Stricker, G., *Die orthodox Kirche in Russland. Dokumente ihrer Geschichte (860-1980)*, Göttingen, 1988.
39. Hitchens, Keith, *Rumania 1866-1947*, Clarendon Press, Oxford, 1994.
40. Hosking, Geoffrey, *Rusia popor și imperiu 1552-1917*, trad. Dana Crăciun, Hortensia Pârlog și Maria Teleagă, Polirom, 2001.
41. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1908.
42. Kaidanov, Ivan, *Istoria Imperii Rosiene*, trad. de Gheorghe Asachi, Editura Albina, Iași, 1832.
43. Карташев, А. В., *Очерки по Истории Русской Церкви*, vol. II, Ed. Наука, Москва, 1991.
44. Кожанчикова, Д. Е., *Стоглав, типография императорской академии наук*, Спб., 1863.
45. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Orthodoxie und Alkatholizismus*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1995.
46. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Biserica creștină în mileniul al doilea*, în vol. "Credința ortodoxă și viața creștină", Sibiu, 1992, pp. 97 - 130.
47. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Diferite articole, recenzii, note*, în "Mitropolia Ardealului" și "Telegraful Roman" de la Sibiu, "Mitropolia Banatului" - Timișoara, "Renașterea" din Cluj, buletinele unor Comunități române ortodoxe de peste hotare.
48. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Biserică și implicare: Studii privind istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2000.
49. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Biserică și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.
50. Leb, Ioan Vasile, *Teologie și istorie*, Cluj-Napoca, Ed. Arhidiecezana, 1999.
51. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Biserica în acțiune. Studii și articole (L'église en action. Etudes et articles)*. Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2001.
52. Leger, Louis, *Histoire de Russie*, Editeur Bibliothèque Larousse, Paris, 1916.
53. Livșiț, T. M., *Relighia I Țercovi v prošlom I nastoiašem, Izdatelstvo Ministerstva*

- vîsșego*, srednego spețialnogo I professionalinogo, obrazovaniea BSSR, Minsk, 1961.
54. Kronștadt, Ioan, *Liturghia – cerul pe pământ*, trad. Boris Bozilă, Editura Deisis, Sibiu, 2000.
55. Lossky, Vladimir, *Vederea lui Dumnezeu*, trad. Maria Cornelia Oros, Editura Deisis, Sibiu, 1995.
56. Lupulescu, Ioan V., *Monumentele Unirii*, Ed. Sport-Turism, București, 1985.
57. Матисон, Ф. В., *Генеалогия православного приходского духовенства России XVIII—XX вв.*, М., 2000. (F. V. Matison, *Genealogia clerului ortodox din Rusia în secolele XVIII-XX*, Moscova, 2000).
58. Meyendorf, Jean, *Biserica Ortodoxă ieri și azi*, Ed. Anastasia, București, 1996.
59. Moraviev, A. N., *A History of the Church of Russia*, John Henrz Parker, Oxford, 1842.
60. Nistor, Prof. Ion, *Istoria Basarabiei*, Cernăuți, 1923.
61. Nistor, Prof. Ion, *Istoria Basarabiei*, Cernăuți, 1981.
62. *ORTODOXIE ȘI ECUMENISM*, vol. coord. de pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Cluj-Napoca : Renașterea, 2008.
63. Plămădeală, Antonie, *Alte file de calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988.
64. Победоносцев, К. П., *Новый Завет Господа нашего Иисуса Христа в новом русском переводе*, 1906.
65. Победоносцев, К. П., *Письма к Александру III*, в 2 т. М., 1925.
66. Победоносцев, К. П., *Сочинения*, СПб., 1996.
67. Победоносцев, К. П., *Великая ложь нашего времени*, М., 1992.
68. Pocitan, Pr. Vasile, *Istoria Bisericii Române de la creștinarea românilor până astăzi (curs autografiat)*, București, 1898, decembrie.
69. Popa, Ștefan N., *Rușii: istoria culturii și civilizației: sec. XI-XVII*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2000.
70. Popovschi, Nicolae, *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși*, Ediție îngrijită de Iurie Colesnic, Ed. Museum, 2000.
71. Purici, Ștefan, *Introducere în Istoria Basarabiei*, Ed. Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava, 2006.
72. Rambaund, Alfred, *Histoire de la Russie*, Librairie Hachette et C 79, Boulevard

Saint-Germain, Paris, 1918.

73. Remete, Pr. Conf. dr. George, *Contribuții la studiul Istoriei Bisericești Universale*, vol. I, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2001.

74. Riasanovsky, Nicholas V., *O istorie a Rusiei*, trad. Areta Voroniuc, Ed. Institutul European Iași, Iași, 2001.

75. Roccucci, Adriano, *Chiese e* , Ed. Libri, Milano, 2007.

76. *Russkoe pravoslavie: vehi istorii*, Moscva, 1989

77. Saka, Serafim, *Basarabia în Gulag*, Ed. Meridianul 28, Chișinău, 1995.

78. Смирнов, Протоиерей Петр, *Краткая Церковная История*, Типо – литография М. П. Фроловой, Спб., 1913.

79. Sobolev, Serafim, *Russkaja ideologija*, Sankt-Petersburg, 1994.

80. Soljenițin, Alexandr, *Două secole împreună (1795-1917)*, Ed. Univers, București, 2004.

81. Soljenițin, Alexandr, *Rusia sub avalanșă*, trad. Inna Cristea, Ed. Humanitas, București, 2000.

82. Stan, Pr. Conf. Dr. Alexandru, Rus, Prof. Dr. Remus, *Istoria Religiilor*, Editura IBMBOR, București, 1991.

83. Штефановичь, Свяшеник Димитрие, *О Стоглавь*, Типография И. В. Леонтьева, Спб., 1909.

84. Чирецкий, Эн., *Патриарх Никон его жизнь и деятельность*, типография Герольдь, Спб., 1902.(An. Cirețkii, *Patriarh Nikon - viața și activitatea*, tip. “Gheroľдь” Спб.,1902).

85. Талберг, Н., *История Христианской Церкви*, Ed. Интербук, New York, 1991.

86. Tatyszczew, , Moscou, 1768-1773, II, 143.

87. Tiutcev, F. I., *Lirika*, Moskva, vol. I, 1965.

88. Верховской, П., *Очерки по истории русской церкви в XVIII и XIX столетии*, vol. I, Varșava, 1912

89. Vianu, Al., Tanasescu, V., *Istoria U.R.S.S. sec. XIX-lea*, Litografia Învățământului, București, 1957.

90. Vladimir, Mitropolitul Kievului, *Despre educație*, trad. Xenia și Adrian Tănăsescu Vlas, Ed. Sofia, București, 2003.

91. Заведеев, П., *История русского проповедничества*, Тула, 1879.
92. Знаменский, П. В., *Приходское духовенство в России со времени Петра Великого*, Казань, 1873.
93. Знаменский П. В., *Руководство по истории Русской церкви*, Казань, 1888.

2. LUCRĂRI DE SPECIALITATE.

1. Boldur, Alexandru V., *Basarabia și relațiile române-ruse*, Ed. Albatros, București, 2000.
2. Buzilă, Boris, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1996.
3. Byrnes, R. F., *Pobedonostsev. His Life and Thought*, London, 1968.
4. Cherescu, Diac. conf. univ. dr. Pavel, *Contribuții la studiul Istoriei Bisericii Ortodoxe Române*, Oradea, 2001.
5. Cherescu, Diac. conf. univ. dr. Pavel, *Pagini din istoria Bisericii Ortodoxe Române (sec. XX)*, Ed. Adsumus, Oradea, 2002.
6. Chițescu, N., *Taina Bisericii în gândirea lui Alexei Homiacov (1804-1860)*, București, 1948.
7. Christova Christiana, *Die Grundlagen der Sozialdoktrin der Russisch –Orthodoxen Kirche*, trad. Joseph Thesing und Rudolf Uertz, Ed. Konrad- Adenauer- Stiftung e.V., Sankt Augustin, 2001.
8. Colesnic, Iurie, *Basarabia necunoscută*, Ed. Universitas, Chișinău, 1993.
9. Costin, Grigore, *Istoria Bisericii Ortodoxe din Basarabia în secolul al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2005, Lucrare de masterat.
10. Destivelle, Hyacinthe, *Le concile de Moscou (1917-1918)*, Les Editions du Cerf, Paris, 2006.
11. F. a., *U troiți v Akademii 1814-1914*, Moscova, 1914.
12. Fassel, Luminița, *Das deutsche Schulwesen in Bessarabien 1812-1940*, Ed. Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, München, 2000.
13. Флоровский, Георгий, *Пути русского богословия*, Парис, 1931.
14. Fruntasu, I., *O istorie etnopolitică a Basarabiei. 1812-2002*, Ed. Cartier, Chișinău, 2002.

15. Гаврилина, А. В., *Православие в Латвии*, том. I, Ed. Балто-Славянское общество культурного развития и сотрудничества, Рига, 1993.
16. Gherman, Ion, *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și ținutului Herța*, Ed. All, București, 1993.
17. Ghibu, Onisifor, *Biserici vechi din Basarabia*, Chișinău, 1924.
18. Ghibu, Onisifor, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Ed. Asociației Uniunea Culturală Bisericească din Chișinău, 1923.
19. Ghibu, Onisifor, *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*, Ed. Semne, București, 1997.
20. Ghibu, Onisifor, *Pe baricadele vieții*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981.
21. Ghibu, Onisifor, *Pe baricadele vieții*, Ed. Universitas, București, 1992.
22. Ghibu, Onisifor, *Unirea Basarabiei*, Ed. Alfa, Chișinău, 2001.
23. Гилбенет, Н., *Историческое исследование дела патриарха Никона, типография Министерства внутренних дел*, Спб., 1882.
24. Голостенов, М. Е., *Политические деятели России 1917: Биографический словарь*, Москва, 1993.
25. Holfbauer, Hannes, Roman, Viorel, *Bucovina, Basarabia, Moldova*, trad. de Toma Paul Dordea, Ed. Tehnică, București, 1995.
26. Иванов, Юрий Анатольевич, *Религиозно-политическая жизнь российской провинции 1860-1910-х гг*, Ed. Ивановский госуниверситет, Иваново, 2001. (Iurie Anatolevici Ivanov, *Viața religioasă – politică a provinciilor ruse între anii 1860-1910*, Ivanov, 2001).
27. Jockwig, F., *Der Weg der Laien auf tik das Landeskonzil der Russischen Orthodoxen Kirche*, Moskau 1917/ 1918. *Werden und Verwirklichung einer demokratischen Idee in der Russischen Kirche*, Würzburg, 1971.
28. Keith Hitchins, *România 1866-1947*, trad. de George G. Potra și Delia Răzdolescu, Ed. Humanitas, București, 1994.
29. King, Ch., *The Moldavans: Romania, Russia and the Politics of Culture*, Stanford University Press, Stanford (CA), 1999.
30. Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, Ed. Casa Școalelor, București, 1925.

31. Lang, D. M., *A Modern History of Georgia*, London, 1962.
32. Lynch, Michel, *Reacțiunea și revoluție: Rusia 1881-1924*, Editura All, București, 2000.
33. Малицкий, П., *Руководство по истории русской церкви, вып. II и III в одной книге, издание книгопродавца И. Л. Тузова*, Спб., 1902.
34. Макария, Митрополит, *История Русской Церкви*, том I, Санкт-Петербург, 1889.
35. *Misli Russkih Patriarhov ot naceala do naših dnei*, Ed. Novaja kniga, Moscva, 1999.
36. Morariu, Pr. C., *Arhiepiscopul Gurie Botășăneanul – vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, Cernăuți, 1919.
37. Moraru, A., *Istoria Românilor: Basarabia și Transnistria 1812-1993*, Universul, Chișinău, 1995.
38. Moraru, Alexandru, *Biserica Ortodoxă Română într anii 1885-2000*, vol. III, tom. II, EIBMBOR, București, 2006.
39. Murafa, Andrei, *Doruri Sfinte*, Chișinău, 1918.
40. Nica, Antim, *Aspecte misionare din Basarabia*, Tipografia „Cartea Românească”, Chișinău, 1942.
41. Nica, Antim, *Viața religioasă în Transnistria*, Monitorul oficial și imprimeriile Statului. Imprimeria Chișinăului, 1943.
42. Николски Н. М., *История Русской Церкви*, Минск, 1990. (N. M. Nicolski, *Istoria Bisericii Ruse*, Minsk, 1990).
43. Никольски, Н. М., *История русской церкви*, М., 1930.
44. *Памятная книжка Казанской духовной академии за... [1895-1917] г.*, Казань., 1895 - 1917.
45. Папков, А. А., *Церковно-общественные вопросы в эпоху царя – освободителя (1855-1870)*, Спб., 1902.
46. Parhomovici, Iosif M., *Episcopul Isaachie și activitatea lui în eparhia Chișinăului*, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1927.
47. Parmentier, F., *La Moldavie à la croisée des chemins*, Editoo.com, Paris, 2003.
48. Pavel, Prea Sfințitul, *Slova i reci*, vol.II, Chișinău.
49. Păcurariu, Pr. prof. dr. Mircea, Basarabia, *Aspecte din Istoria Bisericii și al Neamului Românesc*, Editura Trinitas, Iași, 1993.

50. Pipes, Richard, *Scurtă istorie a revoluției ruse*, Editura Humanitas, trad. Cătălin Pârcălabu, Editura Humanitas, București, 1998.
51. Победоносцев, К. П., *Деятельность духовно-цензурных комитетов Всеподданейший отчет Обер-прокурора Святейшего Синода по ведомству православнаго исповедания за 1900 год*, Санктпетербург, Синодальная типография, 1903.
52. Победоносцев, К. П., *Опыт к усовершенствованию на русский язык священных книг Нового Завета*, СПб., 1906.
53. *Пятидесятилетний юбилей Казанской духовной академии 21 сент. 1892 г.*, Казань, 1893.
54. Рапов, О. М., *Русская Церковь в IX-XII веке*, Москва, 1988.
55. Rimskij, S. V., *Țercovi i Cresteanskaja reforma 1861 goda*, Rostov na Donu, 1982.
56. Рункевич, С. Г., *Русская Церковь в XIX.*, Спб., 1901.
57. Скоробогатов, Н. А., *Приходский священник Александр Васильевич Гумилевский*, Спб., 1871.
58. Simon, G., *Konstantin Petrovič Pobedonoscev und die Kirchenpolitik des Heiligen Synod 1880-1905*, Göttingen, 1969.
59. Sinicyna, N. V., *Tretij Rim. Istoki i evoljucija ruskoj srednevekovoj koncepcii XV-XVIvv.*, Moskva, 1998.
60. Сорфа, *Жизнь гр. М. М. Сперанского*, vol. I-II, Спб., 1861.
61. Stadnițki, A., *Gavriil Bănulescu Bodoni. Exarh al Moldovei și Valahiei (1808–1821)*, Chișinău, 1894.
62. Steinmann, F. –Hurwicz, E., *Konstantin Petrowitsch Pobjedonoscew, der Staatsmann der Reaktion unter Alexander III*, Königsberg, 1933.
63. Stoicov, N., *Pravoslavnoe prihodsoe duhovenstvo Bessarabii. (1812-1912)*, Chișinău, 1911.
64. Sturleson, Snorre, Saga, Heimskringla, *Konung Olaf Tryggwasons Saga*, Edition de Peringskjold, Stockholm, 1967.
65. Чистович, И. А., *История Санкт-Петербургской Духовной Академии*, Спб., 1857.
66. Чистович, И. А., *Руководящие деятели духовного просвещения в России в первой половине текущего столетия*, Спб., 1894.

67. Чистович, И. А., *Санкт-Петербургская Духовная Академия за последние 30 лет*, СПб., 1889.
68. Tamarati, M., _____, _____, Roma, 1910.
69. Teofan, Ер., *Письма о духовной жизни*, Спб., 1903.
70. Терновский С. А., *Историческая записка о состоянии Казанской духовной академии после ее преобразования (1870-1892)*, Казань, 1892.
71. Титлинов, Б. В., *Духовная школа в России в XIX столетии*, vol. II, (Время Комиссии духовных училищ): К столетию духов.-учеб. реформы 1808 г., Вильно, 1908.
72. Титов, Н. Ю., *Церковь в политической системе России первой половины XIX в.*, Дис. канд. юрид. наук, М., 1985.
73. Толстая, Л. И., *Воспоминания министра народного просвещения графа И. И. Толстого. 31 октября 1905 г. – 24 апреля 1906 г.*, «Греко-латинский кабинет» Ю.А. Шичалина, М., 1997. (Tolstaia, L. I., *În amintirea ministrului afacerilor teologice și al instrucțiunii publice graful I. I. Tolstoi, 31 octombrie 1905 – 24 aprilie 1906*, Moscova, 1997).
74. Vesti, Ierom. Sevastiana, *Viața și activitatea Prea Sfințitului Dimitrie Sulima*, Odessa, 1906.
75. Visanti, A., *Veniamin Costaki*, Iași, 1880.
76. Vodoff, Vladimir, *Naisances de la chrétienté Ruse. La conversation du prince Vladimir de Kiev (988) et ses consequences, (XI-e - XIII-e siècles)*, Fozard, 1998.
77. Бахметева, А. Н., *Житие святых Кирила и Methodia*, А. Д. Ступина, Москва, 1885.
78. Зайцев, И. В., *Астраханское ханство*, Восточная литература, М., 2006.
79. Знаменский, П. В., *Богословская полемика 1860-х годов об отношении Православия к современной жизни*, Казань, 1902
80. Idem., *История Казанской духовной академии за первый (до-реформенный) период ее существования (1842-1870)*, Казань, 1891 - 1892. 3 т.

1. *A treia conferință internațională bisericească dedicată mileniului încreștinării Rusiei (Leningrad, 31 ian. – 5 feb. 1988)*, în „B.O.R.” CVI (1988), nr. 3-4, p. 55.
2. Эйдельман, Натан, *Церковь в борьбе с вольными русским словом*, în rev. „Исторический архив”, 1962, nr. 1, p. 71-72.
3. Balțatescu, A., *Bessarabscoe otdelenie rosiiscago obșestvo*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 8, 1872, p. 238 - 244.
4. Барсов, Т., *Святѣйшій Синод в царствовании Екатерины II , Павла I и Александра I*, în rev. „Христианское чтение”, anul LXXV (1895) partea I, p. 280.
5. Барсов, Т., *Святейшій Синод во время Министерства Духовных дел и Народного Просвѣщения*, în rev. „Христианское чтение”, anul LXXV (1895), partea I, pp. 280-281.
6. Барсов, Т., *Святѣйшій Синод в царствовании императора Николая I*, în rev. „Христианское чтение”, anul LXXV (1895) partea II, p. 267.
7. Барсов, Т., *Святейшій Синод в царствование Императора Александра II*, în rev. „Христианское чтение”, anul XXVI (1895), nr. 2, p. 267-280.
8. Bănescu, Prof. N., *Câteva studii privitoare la creștinarea rușilor și începuturile Bisericii Ruse*, în rev. „Ortodoxia”, nr. 2, 1960.
9. Беляев, М., *Объ издании „Православнаго обозрениа” въ 1863-мъ году*, anul III (1862) nr. 1, p. I.
10. Бердников, Проф. И. С., *Краткий очеркъ учебной и ученой дѣятельности Казанской Духовной Академий за 50 лѣтъ ея существования: 1842-1892 г.*, în vol. „Пятидесятильтий юбилей Казанской Духовной Академий 21 сент. 1892 г.”, Ed. A. A. Tarev și A. V. Popov, Казань, 1893, p. 201.
11. Berechet, Ștefan, *Conducerea bisericii ruse în vechime și în timpul mai nou*, în ” B.O.R.” nr. 11, 1922.
12. Bocicovschi, H., Ciudețchi, M., *Știri despre activitatea Prea Sfințitului Irinarh*, în „Buletinul Eparhial din Riazan”, Nr. 20, 1877.
13. Idem, *Știri despre activitatea adormitului Prea Sfințitul Irinarh*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, 1877, Nr. 21, 1-15 noiembrie.
14. Idem, *Hotărârea Sfântului Sinod*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 17, 1882, p. 934.

15. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Iluminismul românesc și idealul luminării*, în „Studii de limbă, literatură și folclor”, 1978, p. 145-173
16. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Independența României și poziția presei belgiene*, în „Potaissa”, 2, 1980, p. 106-120
17. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *The Habsburgs and the Orthodoxy in the Austrian Empire in the XVIII-th Century*, în „Transylvanian Review”, 2, nr. 2, 1993, p. 16-21
18. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *The Romanians from Austro-Hungary and the Idea of Nation (1880-1906)*, în „Colloquia”, II, nr. 1-2, 1995, p. 98-12
19. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Der konterrevolutionäre und antinapoleonische Diskurs in einem orthodoxen Donaubisturn 1789-1815*, în vol. „Kulturraum Mittlere und untere Donau: traditionen und perspektiven des zusammenlebers”. Muzeul de istorie al județului Caraș-Severin, Institut für donanschwäbische Geschichte und Landeskunde Tübingen, Universitatea "Babeș-Bolyai", Reșița, 1995, p. 345-354
20. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Ideea de națiune la români în secolul al XIX-lea*, în vol. „Etnie, națiune, confesiuni”, Universitatea din Oradea, Oradea, 1996, p. 67-74
21. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Cultură și societate în epoca modernă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990, 304 p. (în colab. cu N. Edroiu, A. Răduțiu)
22. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Convergențe europene. Istorie și societate în epoca modernă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1993, 230 p. (în colab. cu N. Edroiu, V. Vese)
23. Bocșan, Prof. dr. univ. Nicolae, *Identități profesionale în Europa Centro-orientală (secolele XVII-XXI)*. Lucrările colocviului internațional din 14 – 17 noiembrie 2007. Ediție îngrijită și note : Ana Victoria Sima, Ion Cârja, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2009, 617 p.
24. Богданович, В., *Отражение эпохи 60-х годов в русской церковной проповеди*, în rev. „Учено-богословские и церковно-практические опыты студентов Киевской Духовной Академии”, Вып.1. Киев, 1904, pp. 95-121.
25. Celac, A., *Cărți basarabene tipărite în limba română*, în “RSIAB”, vol. II, Chișinău 1907, p. 28.
26. Ciobanu, Ștefan, *Cum se oglindește viața românilor basarabeni*, în rev. „Viața Basarabiei”, anul II (1933), nr. 74-75, pp. 34-35.
27. Chifăr, Pr. Prof. Univ. Nicolae, *Unitate în diversitate. Evoluția istorică a bisericilor*

în primul mileniu creștin (L'évolution historique des églises pendant le 1er millénaire chrétien), în „Revista Teologică”, XIII (2003), nr. 4, pp. 34-44.

28. Chivu, Diac. Asist. I., *Din viața bisericilor ortodoxe surori*, în „B.O.R.”, CVII (1989), nr. 7-10, p. 27.

29. Curdinovschi, Vasile, *Eparhialnaia hronica*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 21, 1915, p. 575.

30. De Waele J. – M., Zgureanu – Guragata, C., *La Moldavie: entre deux mondes*, în rev. Transitions, nr. 45, 2 (2004).

31. Dimitrieva, K., *Les conversions au catholicisme en Russie au XIX e siècle – Ruptures historiques et culturelles*, în „Revue des Etudes Slaves”, nr. 67, 1995, p. 323.

32. Дмитриев, С. С., *Православная Церковь и государство в пореформенной России*, în rev. История СССР, № 4, 1966, pp. 20-54.

33. „Душеполезного чтения”, anul XXXII (1891), nr. 2, cuprinsul.

34. Ельчанинова, Свящ., *Жизнь гр. М. М. Сперанского*, în rev. Новый путь, 1903 și în rev. Богосл. Вестник, 1906, I—II

35. F. a., *Объявление объ издании “Христианского чтения”*, în rev. “Труды Киевской Духовной Академии”, anul II (1861) vol. 3, p. 456.

36. F. a., *Объявление объ издании журнала Православный собеседник при Казанской Духовной Академии въ 1862 году*, în rev. “Труды Киевской Духовной Академии”, anul II (1861) vol. 3, p. 459.

37. F. a., *„Духовной бесѣды” и „Церковной лѣтописи” въ 1862 году*, în rev. “Труды Киевской Духовной Академии”, anul II (1861) vol. 3, p. 461.

38. F. a., *Объявление о продолжении издания “Душеполезного чтения” въ будущемъ 1862 году*, în rev. în rev. “Труды Киевской Духовной Академии”, anul II (1861) vol. 3, p. 470.

39. F. a., *Объявление о продолжении издания журнала „Руководство для сельских пастырей въ 1862 году”*, în rev. “Труды Киевской Духовной Академии”, anul II (1861) vol. 3, p. 474.

40. F. a., *Объявление о продолжении издания журнала „Руководство для сельских пастырей въ 1891 году”*, în rev. „Прибавление к Церковным ведомостеам”, anul III (1890), nr. 52, p. 1639.

41. F. a., „Сельский вѣстникъ”, în rev. „Прибавление к Церковным ведомостям”, anul III (1890), nr. 52, p. 1643.
42. F. a., “Stremlenie k soedineniiu s pravoslavnoiu XVI”, “Pravoslavnaia Obozreniea”, nr. 3, 1865, (146).
43. Frățișman, Iustin St., *Administrarea bisericească la Români transnistrieni*, între Bug și Nistru, în “RSIAB”, vol. XII, Chișinău, 1920, p. 12-13.
44. Goetze, P. O., *Von Furst Alexander Nikolajewitsch Galitsin und seine Zeit*, Leipzig, 1882, p. 81.
45. G., P., *Biserica la Români de peste hotare*, în rev. B.O.R., (XXXV) 1915, nr. 4, pp. 415-423.
46. Гвоздевь, И. И., *Двадцатипятилѣтние Казанской Духовной Академий: историческая записка*, în rev. „Православный Собеседник”, anul XIII (1868), nr. 3, p. 25.
47. Гречулевичъ, Протоиерей Василий, *О продолжении въ 1875 году изданий духовнаго журнала „Странникъ”*, în rev. „Церковный вѣстникъ”, anul I (1875), nr. 1, p. 23.
48. Hannick, Christian, *Ideologia occidentale della nazione e identità ortodossa nella Russia post-napoleonica e nei movimenti di liberazione balcanici*, în volumul Andrea Pacini, *Ortodossia nella nuova Europa*, Edizioni della Fondazione Giovanni Agnelli, Torino, 2003, p. 139.
49. Хараламповичъ, К., *Казанская Духовная Академия*, în „Православная богословская энциклопедия”, vol. VIII, sub redacția N. N. Glubocov, Ed. prof. A. A. Lopuhin, Sankt-Petersburg, 1907, pp. 702-703.
50. Himcinschi, Mihai, *Misiunea creștină în spațiul armean (Mission chrétienne sur le territoire arménien)*, în rev. “Credința Ortodoxă”, (2003), nr. 1, Ianuarie-Iunie., Alba Iulia, p. 115-126.
51. „Христианство”, 1995, p. 448.
52. „Христианское чтение”, anul XLI (1862), nr. 1, cuprinsul.
53. Ianovschi, Alexandr, *Noul arhipăstor al eparhiei Chișinăului*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 4, 1898, p. 92.
54. Idem, *Înalt Prea Sfințitul Serghie, mitropolit al Moscovei și Colomenscului*, în

- “Buletinul Eparhial din Chişinău”, Nr. 5, 1 martie, 1898, p. 128-129.
55. Idem, *Eparhialnîe izvestia*, în “Buletinul Eparhial din Chişinău”, Nr. 22, 1904, p. 387-391.
56. Idem, *Ordinul Imperatorului din Rusia, din Consistoriul Duhovnicesc din Chişinău, din 19 noiembrie 1904 N- 22160*, în “Buletinul Eparhial din Chişinău”, Nr. 24, 1904, p. 400-401.
57. Idem, *Consistoriul Duhovnicesc din Chişinău*, în “Buletinul Eparhial din Chişinău”, Nr. 4, 1905, p. 99 – 101.
58. Idem, *Consistoriul Duhovnicesc din Chişinău*, în “Buletinul Eparhial din Chişinău”, Nr. 34, 1906, p. 284.
59. Истринский, Архиепископ Арсений, *Периодизация Истории Русской Церкви*, în „Православная Энциклопедия”, Moscova, 2000.
60. Iwanitsky – Ingilo, R., *Lose Blätter aus der Geschichte der georgischen Kirche*, (= Ex. Oriente. Religiöse und philosophische Probleme des Ostens und des Westens, hrsg. von L. Berg, Mainz 1927), pp. 133-151.
61. Жмакин, В., *Митрополит Гавриил Бодони*, în rev. „Русский архив”, 1898, XI. p. 333. (Jmakin, Prot. V., *Mitropolit Gavriil Bodoni*, în „Russkii Arhiv”, XI, 1898, p. 333).
62. Журавского, А. В., *Православие. Казанская епархия*, în vol. „Религиозные объединения Республики Татарстан”, Ed. Совета по делам религий при Кабинете министров РТ, Казань, 1997. (A. V. Juravski, *Ortodoxia. Eparhia din Kazan*, în vol. „Organizația religioasă a Republicii din Tatartstan”, Kazan, 1997).
63. Карновичъ, Е. П., *Князь А. Н. Голицын и его время*, în rev. „Исторический вестник”, An. III (1882) Nr. 4-6, Спб., p. 9.
64. Касицынъ, Проф. *Димитрий*, *Объ издании ежемѣсячнаго журнала “Душеполезное чтение” въ 1891 году*, în rev. “Душеполезное чтение”, anul XXXII (1891), partea I, p. 2.
65. Касицынъ, Проф. *Димитрий*, *Объявление о продолжении издания Душеполезнаго чтения въ будущемъ 1892 году* “ în rev. „Душеполезнаго чтения”, anul XXXII (1891), nr. 10-12, p. 160.
66. К-о, I., *Osuşestvlenaia ideea*, în “Buletinul Eparhial din Chişinău”, Nr. 21—22, an. XLVIII, 1915, pp. 527—530.

67. Козлов, Священник Максим, *Духовное образование XVII-XX вв.*, în „Православная энциклопедия”, Москва, 2000.
68. Красносельцевъ, Проф. Н. Т., *Къ история Православнаго Собесѣдника по поводу 30-лѣтне журнала*, în rev. „Православный собесѣдникъ”, anul XXX (1885) vol. III, p. 301.
69. “La Lumière du Thabor” 34/2/1992, pp. 70-130.
70. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Relațiile hușților cehi cu Patriarhia Constantinopolului în secolul al XV-lea*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 3 - 4, pp. 254 – 263.
71. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Mitropolitul Marcu Eugenicul al Efesului aparator al Ortodoxiei la Conciliul de la Ferrara - Florenta (1438 - 1439)*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 5 - 6, pp. 535 – 543.
72. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Mitropolitul Marcu Eugenicul al Efesului, un model de ecumenist? (Le métropolitaine Marcu Eugenicul d'Efes, un modele oecuménique?)*, în rev. “Studii de istorie medievală și premodernă”, Cluj-Napoca, 2003, p. 274-288.
73. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Relațiile Bisericii Ortodoxe cu Bisericile necalcedoniene în vederea pregătirii dialogului teologic pentru unitatea creștină*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 5 - 6, p. 423 - 438
74. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Biserici Ortodoxe Romane din Transvania și înființarea Patriarhiei Romane*, în BOR, an. CIII, 1985, nr. 9 - 12, p. 856 - 867
75. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Legăturile romanilor cu manastirea Sfanta Ecaterina din Sinai*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 4, p. 97 – 106.
76. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile Leb, Ioan Vasile, *Călători poloni despre Biserica Românească (Voyageurs polonais sur l'Eglise Roumaine)*, în rev. “BOR”, 1998, 116, nr. 1-6, p. 260-271.
77. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Rolul Bisericii în menținerea tradițiilor de unitate și conștiință națională a românilor (Le rôle de l'Eglise dans la continuation des traditions d'unité et de conscience nationale des Roumains)*, în rev. “Grai maramureșean și mărturie ortodoxă”, Baia Mare, 2001, p. 262-270.
78. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Confesiune și libertate în Transilvania secolului XVI (Confession et liberté en Transylvanie)*, în “RT”, 1998, 8, nr. 2-3, pp. 93-102.

79. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Realități confesionale în Transilvania în preziua unirii cu Roma a unei părți a românilor ortodocși* (Réalités confessionnelles en Transylvanie a la veille de l'union avec la Rome d'une partie des roumaines orthodoxes), în "AUA", 2002, 6, nr. 2, pp. 29-35.
80. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *L'état juridique de l'église dans le droit roumain. Aperçu historique*, în: *Studia t. ort.*, 2002, 47, nr. 1-2, pp. 49-64.
81. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Al doilea conflict balcanic văzut de un vechi catolic* (Le deuxième conflit balkanique vu par un ancien catholique), în rev. "Studia t. ort.", 2001, 46, nr. 1-2, pp. 41-49.
82. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Die Rolle der orthodoxen Kirche im neuen vereinigten Europa*, în rev. "Trans. R", 2000, 9, nr. 4, pp. 21-31.
83. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Ortodoxia în Japonia* (L'orthodoxie au Japon), în rev. "Logos", Cluj-Napoca, 2001, pp. 348-355.
84. Leb, Pr. Prof. Univ. Ioan Vasile, *Problema Dipticelor în Biserica Ortodoxă* (La question des diptyques dans l'Eglise Orthodoxe), în rev. "Slujitor al Bisericii și al Neamului", Cluj-Napoca, 2002, pp. 681-686.
85. *Lista mănăstirilor și schiturilor din eparhia Chișinăului, care au jertvit pentru trebuințele războiului*, în "Buletinul Eparhial din Chișinău", Nr. 9, 1905, p. 221-222.
86. Логачев, К., *Библейская комиссия и изучение Библии у славян*, în rev. „Журнал Московской Патриархий”, anul XXXII (1974), nr. 7, p. 76-80.
87. Ляпидевски, С. С., *Журнал Кормчий*, în rev. „Церковно-приходская школа”, anul XVII (1904), cartea 6, ianuarie, partea I, Kiev, p. II.
88. Ляпидевски, С. С., *Журнал Вѣра и Разумъ въ 1904 году*, în rev. „Церковно-приходская школа”, anul XVII (1904), cartea 6, ianuarie, partea I, Kiev, p. VI.
89. „Luminătorul”, anul XLVII (1909), nr. 1, p. 74-75.
90. Маловъ, Е. А., *Свѣдѣнія о миссионерскомъ отдѣленія при Казанской Духовной Академий*, în vol. „Миссионерский противомусулманский сборник”, partea I, Казань, 1873, p. 12.
91. Малышев, И. И., *Деятельность митрополита Евгения в звания председателя конференций Киевской духовной Академий*, în rev. „Труды Киевской духовной Академий”, an. VIII (1867), nr. 12, p. 567-650.

92. Миротворцев, В. В., *Меры правительства к преобразованию быта православного белого духовенства в царствование имп. Александра II*, în „Православный Собеседник „(1880), vol. III, pp. 239-279.
93. Nikolski, Nikolai, *L'eglise d'etat de l'epoque de servage*, în rev. „Le Christianisme et la Russie Rédaction Sciences Sociales Aujourd' hui”, Moscou 1988. Collection Religions: recherches des savants soviétiques, p. 127.
94. Onash, K., *Russische Kirchengeschichte*, în vol. „Die Kirche in ihre Gheschichte”, Göttingen, 1967.
95. *Ordinul Sfântului Sinod către Prea Sfințitul Vladimir, Episcopul Chișinăului și Hotinului*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 45, 1907, p. 203 – 204.
96. Pahovschi, Petru, *Necrolog*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 6, 15-31 martie, 1871, p. 176.
97. Parhomovici, Andrei, *Retrospectivă activității pastorale a arhiepiscopului Antonie Șocotov în eparhia Chișinăului între anii 1858–1871*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 8, 15-30 aprilie, 1871, p. 256.
98. Idem, *Înalt Prea Sfințitul Neofit*, „RSIAB”, vol. XIV, Chișinău, 1922, p. 43.
99. Idem, *Din Consistoriul Duhovnicesc din Chișinău*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 5, 1904 p. 27-28.
100. Idem, *Din Consistoriul Duhovnicesc din Chișinău*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 4, 1908, p. 21 – 22.
101. Idem, *Rezoluția Prea Sfințitului Vladimir, Episcopul Chișinăului și Hotinului*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 24, 1908, pp. 108-109.
102. Parhomovici, Iosif, *Arhiepiscopul Dimitrie al Chișinăului și Hotinului*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 10, 1871, pp. 354-356.
103. Idem, *Știri despre activitatea adormitului Preasfințitului Irinarh*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 21, 1-15 noiembrie, 1877.
104. Idem, *Înalt Prea Sfințitul Neofit*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 5, 1893, p. 155.
105. Idem, *Hotărârea Sfântului Sinod*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 31, 1906, p. 259.
106. Idem, *Episcopii Vicari ai eparhiei Chișinăului*, în “RSIAB”, vol. II, Chișinău,

1907, p. 235.

107. Idem, *Activitatea Arhiepiscopul Irinarh*, în "RSIAB", vol. VI, Chișinău, 1911, pp. 11-12.

108. Idem, *Înalt Prea Sfințitul Antonie*, în "RSIAB", vol. VI, Chișinău, 1911, p. 3.

109. Idem, *O scurtă biografie despre ierarhul Pavel până la numirea sa la eparhia Chișinăului*, în "RSIAB" vol. VII, Chișinău, 1912, p. 5.

110. Idem, *Arhiepiscopul Pavel și activitatea sa în eparhia Chișinăului*, în "RSIAB", vol. VII, Chișinău, 1912, pp. 26-30.

111. Idem, *Viața și activitatea Arhiepiscopului Serafim Ciciagov*, în "RSIAB", vol. VIII, Chișinău, 1913, pp. 12-13.

112. Idem, *Arhiepiscopul Serghie*, în "RSIAB", vol. IX, Chișinău, 1914, p. 334.

113. Idem, *Episcopul Vladimir*, în "RSIAB", vol. IX, Chișinău, 1914, p. 343.

114. Idem, *Arhiepiscopul Serghie și activitatea sa în eparhia Chișinăului*, în "RSIAB", vol. XV, Chișinău, 1923, p. 10.

115. Idem, *Activitatea Arhiepiscopului Neofit*, în "RSIAB" vol. XIV, Chișinău 1926, p. 70.

116. Idem, *Numirea episcopului Vladimir în scaunul Chișinăului și Hotinului*, în "RSIAB", vol. XVIII, Chișinău, 1928, p. 140.

117. Idem, *Arhiepiscopul Platon*, în "RSIAB", vol. XIX, Chișinău, 1929, p. 9.

118. Idem, *Arhiepiscopul Anastasie*, în "RSIAB", vol. XIX, Chișinău, 1929, p. 61.

119. Idem, *Episcopul Iacov*, în "RSIAB", vol. IX, Chișinău, 1914, p. 341.

120. Idem, *Episcopul Iacob și epoca administrării lui în eparhia Chișinăului și Hotinului*, în "RSIAB", vol. XVIII, Chișinău, 1928, pp. 20-21.

121. Павлов, Иеромонах Иннокентий, *С. Петербургская Духовная Академия как церковно – историческая школа*, în vol. „Богословские труды” , Moscova, 1986, p. 221.

122. Panova, V. S., *Critica religiei i țerkvi v „Kolokole” A. I. Gherțena i N. P. Ogareva (1857-1867)*, în rev. „Voprosi istorii religii i ateizma”, Izd. Akademii Nauk SSSR, Moscva, 1963, p. 320.

123. Păcurariu, Pr. Prof. dr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe din Basarabia*, în rev. „TA”, An. I (LXVII) nr. 9-12, sept-dec. 1991.

124. Петров, Священник Сергей, *Наставления и утѣшения св. вѣры христіанской на 1904 г.*, în rev. „Церковно-приходская школа”, anul XVII (1904), cartea 6, ianuarie, partea I, pp. IX-X.
125. Idem, *О продолжении издания при Киевской духовной семинарии „Руководство для сельских пастырей въ 1904 году”*, în rev. „Церковно-приходская школа”, anul XVII (1904), cartea 6, ianuarie, partea I, p. V.
126. Pisarov, B., Isacovici, Velimir P., *Necesitatea unei mari reviste bisericesti*, în „Православье”, II (1935), nr. 8, pp. 238-242.
127. Popovici, prof. Petru Gh, *О pagină din viața Rusiei ortodoxe din America de Nord*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 37-40-42, 1914.
128. *Postuplenii v Rossii na Târcovnîia doljnosti*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 13, 1873, p. 528-529.
129. Предтеченский, Андрей, *Указы Святѣйшаго Синода*, în rev. „Церковный вестник”, anul I (1875), nr. 1, p. 1.
130. Предтеченский, Андрей, *Распоряжения епархиальных преосвященныхъ*, în rev. „Церковный вестник”, anul I (1875), nr. 1, p. 2.
131. Предтеченский, Андрей, *Лѣтопись*, în rev. „Церковный вестник”, anul I (1875), nr. 1, p. 20.
132. Предтеченский, Андрей, *Январский номеръ „Христіанское чтение”*, în rev. Церковный вестник, anul I (1875), nr. 1, p. 22.
133. Proțenco, Pr. Al., *О scurtă privire istorică asupra Bisericii din Basarabia*, în rev. „Luminătorul”, anul LVIII (1925) nr. 1, pp. 47-48.
134. Puiu, Arhim. V., *Mănăstirile din Basarabia*, tipografia de editură națională “Luceafărul”, în “RSIAB”, vol. XI, Chișinău, 1919, pp. 8-9.
135. Pulpea, Diac. Lect. Ioan, *Bisericile Ortodoxe cu speciala privire asupra Bisericii Ortodoxe Ruse*, în „Studii Teologice”, I (1949), nr. 1-2, p. 82.
136. Reșetnicov, V., *Vâsocioaișia gramota*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău” Nr. 19—20, 1915, p. 279.
137. Rimskij, S. V., *Тercovnaja reforma 60 70 godov XIX veka*, în rev. „Otecestvenaja istorija”, 1995, Nr. 2 pp. 166-175.
138. Idem, *Тercovnaja reforma Alexandra II*, în „Voprosi istorii”, 1996, Nr. 4, pp. 32-

48.

139. Салтыков, Священник Александр, *Краткий очерк истории Московской Духовной Академии*, în vol. „Московская Духовная Академия 300 лет (1685-1985)”, Издание Московской Патриархии, Москва, 1986, p. 112.

140. Samurianu, Gheorge, *Biserica Georgiană*, în „В. О. Р.”, XI (1887), nr. 7, pp. 375-385.

141. Scylitzés, Ioannes, *Historia (continuatio Georgii cedrini)*, dans Migne „Patrologia graeca”, T. CXXXII.

142. *Смерть К. П. Победоносцева*, în Речь, 1907, nr. 59; Русские Ведомости, 1907, Nr. 57.

143. Смирнов, Петр, *Церковныя ведомости*, în rev. „Церковно-приходская школа”, anul XVII (1904), cartea 6, ianuarie, partea I, p. I.

144. Stadnițchi, A., *Sosirea în Chișinău a Prea Sfințitului Isaachie*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 7, 1891, pp. 212–216.

145. Idem, *Rasporiajenie Eparhialnago Nacialstvo*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 10, 1891, pp. 116 – 119.

146. Idem, *Tipografia exarhiei Basarabiei în casa arhiereului din Chișinău*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 1, 1892, pp. 31-37.

147. Idem, *Jurnalnîe Postavlenie*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 20–21, 1892, p. 400.

148. Idem, *Sosirea în Chișinău a Înalt Prea Sfințitul Neofit*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău” Nr. 5 din 1893, p. 132.

149. Idem, *Ucerejdenie vicariatstva dlea Basarabii i v Basarabii*, în “Buletinul Eparhial din Chișinău”, Nr. 6, 15 martie, 1893, p. 185.

150. Стелиецкаго, Н., *Князь А. Н. Голицын и его церк. госуд. дьятельность*, în rev. Трудах К. Д. Ак. 1900-1901.

151. “Странникъ”, anul I (1860), octombrie, de pe sorertă.

152. Суботин, Н., *Объявление о продолжении издания журнала „Братское слово въ 1891 году”*, în rev. „Прибавление к Церковным ведомостям”, anul III (1890), nr. 52, p. 1643.

153. Tarchnišvili, M., *Die Entstehung und Entwicklung der kirchlichen Autokephalie*

Georgiens, în rev. „Kyrios 5 (1940/41)”, pp. 177-193.

154. Tomescu, Constantin N., *Înființarea eparhiei Chișinăului și Hotinului*, în „AB”, Nr. 1, Chișinău, 1929.

155. Idem, *Hirotonia la Iași a episcopului-vicar Dimitrie Sulima*, în AB, An. II, Nr. 1, ianuarie-martie, Chișinău, 1930, p. 154.

156. Idem, *Diferite știri din arhiva Consiliului Eparhial*, în AB, anul IX, nr. 1-4, ianuarie - decembrie 1937, p. 19.

157. Тверской, П. А., *Из деловой переписки с К. П. Победоносцевым, 1900-1904 г.*, în rev. Вестник Европы, 1907, XII, ро. 654-667.

158. “Труды Киевской Духовной Академии”, anul XLVIII (1907) vol. I, ianuarie, prefață.

159. Туманик, Е. Н., «Бунт» архиепископа Иринея: причины и тайные пружины, în volumul „Проблемы истории, русской книжности, культуры и общественного сознания”, Новосибирск, 2000, pp. 399-405. (E. N. Tumanic, „Răscoala” arhiepiscopului Irineu: cauzele și mijloacele tainice, în vol. „Problemele istoriei, cărților ruse, culturii și a conștiinței societății”, Novosibirsk, 2000).

160. „Церковно-приходская школа”, anul XVII (1904), cartea 6, ianuarie, partea I, cuprinsul.

161. „Церковный вестник”, anul I (1875), nr. 3, (conținut).

162. Цыпин, Прот. Владислав, *Высшее управление русской православной Церкви. 1700-1999*, în „Православная Энциклопедия”, Moscova, 2000.

163. Цыпин, Прот. Владислав, *Русская Православная Церковь в синодальную эпоху. 1700-1917*, în „Православная Энциклопедия”, Moscova, 2000.

164. Vesti, Arhim. Sevastian, *Viața și activitatea preasfințitului Dimitrie Sulima*, în “RSIAB”, vol. vol. II, p. 231.

165. Валуев, Р. А., *Расказы князя Александра Николаевича Голицына*, în „Русская старина”, anul XV (1884), vol. 41, nr. 1-6, p. 125.

E. SURSE NET:

1. www.voskres.ru/

2. www.russian-ortodox-church.org.ru.

3. xopos.narod.ru/INN/tezis.htm.

4. www.rusk.ru.

5. www.pravoslavie.ru.
6. www.xoroc.narod.ru.
7. <http://www.astrakhan-ortodox.astranet.ru/vladyki/main.htm>.
8. http://www.krotov.info/libr_min/19_t/alb/erg_19.html.
9. <http://www.krotov.info/library/f/lorov/page09.htm#4>.
10. *Киевская Духовная Академия в 1819-1869 гг.*, în <http://www.kdais.kiev.ua/publication/upload/10/130/8.htm> accesat 23 iulie 2010.
11. *Закат Академии (1914-1920)*, în <http://www.kdais.kiev.ua/publication/upload/10/1309/10.htm> accesat 23 iulie 2010.
12. Писаревский, Василий, *В москве открылась выставка посвященная истории славяно-греко-латинской академии*, în <http://www.pravoslavie.ru/news/35344.htm> accesat în data de 23 iulie 2010.
13. Рыбаков, Дмитрий, *Митрополит московский Филарет (Дроздов) как ученый-библеист, иерарх и проповедник. часть 1*, <http://www.pravoslavie.ru/put/040225165220.htm>, accesat în 23 iulie 2010.